

La via Tambo, Churros y Amigos al Jirishanka

Alpinisme a l'Stelvio; un meravellós racó dels Alps | **Un camí, del neolític i l'edat mitjana, fins a la guerra civil (2a part)** | Periple per la serra de Guara: Balced i Mascún | *Riski Lavango*, un joc per sensibilitzar davant el perill d'allaus

6

Alpinisme a l'Stelvio; un meravellós racó dels Alps

per C. Gel

10

Un camí, del neolític i l'edat mitjana, fins a la guerra civil (2a part)

per C. Udina

18

La via Tambo, Churros y Amigos al Jirishanka

per R. Cararach

22

Periple per la serra de Guara: Balced i Mascún

per J. Guasch

28

Riski Lavango, un joc per sensibilitzar davant el perill d'allaus

per L. Cobo

5 Editorial

32 SMS Muntanya

33 Retalls de muntanya

34 Notícies i activitats

35 Llibres

36 Concursionisme

37 Ressenyes

Núm. 402 / Gener - Febrer 2018

Edita: Unió Excursionista de Catalunya

Direcció: Jordi Martorell

Subdirecció: Lluís Catasús

Consell de Redacció: Concepció Arnau, Manel Canales, Pasqual Garriga i Martí, Bernat Ros i Eduard Soler.

Redactora: Jordina Tarré

Col·laboradors: Joan Guasch, Carles Udina, Roger Cararach, Iker Madoz, Marc Toralles, Carles Gel, Bernat Gasull i Luís Cobo

Fotografia Portada: Escalada en gel a la via Tambo, Churros y Amigos | **Autor:** Roger Cararach

Disseny i croquis: Robert Masip, La Nevera

Maquetació: Josep M. Montaner Reig

Reproducció digital: Tren Estudi Gràfic

Producció: Gráficas Campás

Amb el suport de:

Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència

Excursionisme és membre de:

Pàgina web: www.excursionisme.cat

Prohibida la reproducció total o parcial dels textos i fotografies publicades a la revista sense l'expressa autorització dels autors.

Els articles publicats a Excursionisme reflecteixen només l'opinió dels autors, no forçosament la de la UEC.

D'aquesta revista se n'han editat 4.000 exemplars.

Preu exemplar: 3 euros

Dipòsit legal: B -14822-1975

Obra Social "la Caixa"

Sant Joan de l'Erm. Foto: B. Gasull

Un camí, del neolític i l'edat mitjana, fins a la guerra civil (2a part)

TEXT DE CARLES UDINA I COBO

FOTOGRAFIES DE CARLES UDINA I COBO, JORDI PONS I BERNAT GASULL

No m'agrada escriure com tampoc llegir literatura. Només escric, el millor que sé, quan puc aportar alguna cosa. Per això em va resultar molt gratificant poder traslladar en el número 379 de la revista *Excursionisme* testimonis privilegiats de com es va viure en la vall pirinenca de Castellbò, durant més de mil anys, fins al 1950. El mateix em va passar en el número 401 publicat aquest desembre de 2017. On he pogut traslladar testimonis d'uns anys foscos, de guerra, una època encara silenciada i que també ha deixat petjada en el territori, tal com us intentaré seguir explicant en aquest número 402.

Començo per l'Alfons Segalàs, que el 1986 va tenir el coratge d'explicar les seves vivències durant la guerra civil a *Carnet d'un milicià-soldat*, d'Editorial Pòrtic. Vaig conèixer Segalàs l'any 1966 al CEC quan jo era un vailet i començava a des-puntar en esquí de fons i combinada nòrdica. Simplement ens creuàvem perquè ell era una de les "vaques sagrades", però vaig tractar sovint amb el seu fill Lluís, que feia esquí alpi. Per això vaig viure de prop els inicis de l'estació de Llessui que va obrir el 1966 i va estar activa fins al 1987. Just al davant estava la Torreta de Rubió (2.440 m), mal anomenada Pic de l'Orri; avui hi ha dos grans repetidors. A partir

de 1968 vaig freqüentar molt la zona per ser l'extrem a ponent i més elevat dels boscos de Sant Joan de l'Erm. Avui també és el punt més alt de l'estació d'esquí alpi que el 1986 va obrir amb el nom de "Portainé", actualment "Port-Ainé", ubicada als Clots de Roní, al vessant nord de la Torreta.

La "Ruta dels bons"

A diferència del que es feia llavors, que era buscar nous corredors de fons entre corredors d'atletisme, ciclisme, natació o escalada, amb la promoció de l'esquí nòrdic vàrem pretendre crear molts nous practicants, i d'entre aquests ja en sortien els

que volguessin competir, i així poder seleccionar els millors. Com vàrem començar per esquiar a Sant Joan de l'Erm i a Cap de Rec (Lles), els col·legis de la Seu van ser el primer objectiu. Recordo bé en Josep Maria Llangort, l'alcalde de la Seu, desvivint-se amb mi per arrencar l'esquí escolar, amb vailets pujant a esquiar entre setmana com una assignatura més a partir de l'any 1971. I en Francesc Sala, alcalde de Montferrer-Castellbò, pendent que tot funcionés a Sant Joan, especialment la llavors rudimentària pista forestal d'accés.

Amb la promoció de l'esquí nòrdic vàrem pretendre crear molts nous practicants, i d'entre aquests ja en sortirien els que volguessin competir, i així poder seleccionar els millors

Els resultats van ser espectaculars molts pocs anys després, tan dels practicants d'esquí nòrdic a tota Catalunya, que arrenquen d'aquella promoció, com de corredors de fons d'alt nivell. El que interessa ara és que els més bons, a l'arribar les vacances de Setmana Santa, tenien com premi fer una espectacular ruta amb esquís. Per a mi encara ho era més perquè la nit abans agafàvem la moto de neu amb el Josep Giró, a vegades amb el Josep Ausàs, i marcàvem i fèiem el recorregut per l'endemà. Però nevat com estava, i amb lo bé que ho coneixíem, ho fèiem sense llum, només amb la llum de la lluna. Era una sensació indescriptible, alguna cosa així com travessar Lapònia al gener. Per això li he dit la "Ruta dels bons", i perquè avui és una molt bona ruta de travessa amb esquís. Comença al Refugi de la Basseta (1.725 m), centre de l'estació de Sant Joan de l'Erm des del 1970 (la temporada 1968/69 es va començar a la casa forestal de Pallerols) i es puja recta amunt pel Pujal Cervat, seguint per la carena del Serrat de la Culla fins a la Culla (1.930 m) i la Serra Seca (2.040 m). Al deixar el Pujal Cervat comença de cop la panoràmica vista sobre el Port

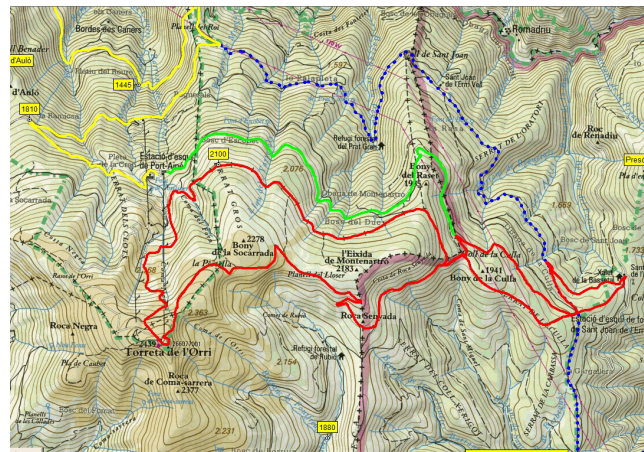

Pista del Gallfer al Llau dels Tarterals a l'Eixida de Montnartró (cota 2.100 m) amb la màquina eruga construïda ad hoc l'any 1976 per marcar les pistes d'esquí nòrdic. Va ser la primera i única de construcció íntegrament nacional. Foto C. Udina. Desembre 1977

del Comte, tot el Cadí, el Moixeró, la Tossa d'Alp i el Puigllaçada, el Puigmal, els cims d'Aranser i Andorra. Actualment, tot aquest tram està trepitjat per l'estació d'esquí. Des de la Serra Seca es remunta per una ampla pista forestal fins a l'Eixida de Montnartró (2.190 m), un pla extraordinari que eixampla l'anterior vista a l'altra banda, al Saloria (2.789 m), el més alt de l'Alt Urgell, el Pic de Coma Pedrosa, el més alt d'Andorra (2.942 m),

Els Clots de Roní el 25 de març del 1981. Al fons a la dreta, el Boumort i més al fons, el Montsec. Foto: Generalitat

Ruta dels bons (vermell); Camí Pedres d'Aulò - St Joan - Hospital militar de campanya (blau marí); Carretera accés a Port-Ainé (groc); Enllaç d'esquí Port-Ainé-St. Joan (verd). Plànol: ICGC 1/50.000

De dreta a esquerra, el Cadí, Moixeró, Puigllaçada (2.409 m) i Tossa d'Alp (2.536 m), Puigmal (2.910 m) amb l'Alt Urgell i la baixa Cerdanya als seus peus. Foto: C. Udina, 28 desembre 1983

el Monteixo (2.905 m) i la Pica d'Estats (3.143 m), el punt més alt de Catalunya. Aquí ja només resta seguir la pista per l'ampla carena, cada vegada amb menys pins i que limita amb la part més alta de l'estació d'esquí alpí de "Port-Ainé", fins arribar a la Torreta (2.440 m), punt més alt de la ruta. La separació de la Torreta de Rubió de l'eix principal pirinenc li dona una perspectiva extraordinària que afegeix tot el Boumort, la Serra del Montsec, la

Un camí, del neolític i l'edat mitjana, fins a la guerra civil (2a part)

Serra de Sant Gervàs, el Turbón, i els cims més alts del Parc Natural de Sant Maurici i de l'Alt Arán. I just al davant, com a tocar, tota l'antiga estació d'esquí alpí de Llessui, al peu de la imponent piràmide del Montsent de Pallars (2.883 m). A la Torreta s'iniciava la part més estimulante de la jornada, baixar més de 400 metres de desnivell per tota l'actual estació de "Port-Ainé", el que sempre s'ha dit Clots de Roní. Era un plaer fer *wedeln* amb els esquís de fons per una neu pols envejable. Aquest és el problema, avui, amb les pistes fortament trepitjades pels esquís alpins, els esquís de fons sense cantells, són incontrolables. Hi ha l'opció de baixar per la pista que, serpentejant, recorre de dalt a baix els Clots, i que mai supera el 10% de pendent. Però l'òptim és anar amb esquís de telemarc amb escates que en aquest tram afegeix el plus d'aquesta tècnica encisadora i no molesten gens en la resta. Els esquís d'alta muntanya no els trobo gens adients, massa lents per les pells de foca per a una excursió tan suau llevat només aquest tram de descens dels Clots de Roní.

Baixàvem fins a la cota 2.010 m dels Clots, una mica més amunt d'on avui comença el remuntador principal de "Port-Ainé" amb l'Hotel (1.950 m). Dels 2.010 m remuntàvem 90 metres fins a la cota 2.100 m per la pista que recorre tot l'obac de l'Eixida, baixant a continuació fins a la Culla a 1.930 m. Avui aquest tram no està trepitjat per la màquina de Sant Joan, pel Gall Fer, a qui no convenia el soroll de la

En primer terme, el Prat Muntaner i la Serra Seca, amb pistes d'esquí nòrdic marcades des de la Basseta. Al mig, la Torreta i, al davant, les dues Comes de Rubió amb la seva base a 1.880 m. "Port-Ainé" queda al darrere. En darrer terme, a l'esquerra Llessui (amb menys neu) presidit pel Montsent de Pallars i el Montoroio. Foto: C. Udina, 28 desembre 1983

màquina ni el pas d'alguns esquiadors sorollosos. Però lliscant en silenci, no hi ha cap impediment per passar. La baixada des de la Culla a la Basseta s'havia de fer pel Pujal Cervat per on havíem pujat, però avui també es pot fer per les pistes de l'obac de l'estació (l'Esclada, Artics, "Diagonal",...) tal com està al plànol adjunt de la ruta. Raquetes? Sí, és clar, però en el meu cas mai han estat sant de la meva devoció. I cal pensar que són 22 km. Els desnivells totals, 810 metres. Una esqujada inoblidable i assequible amb bon temps. Amb mal temps (boira, vent,...) és im-

prescindible portar la ruta en GPS degut a les zones ermes i de carena, si bé sense vistes, la ruta perd el seu major interès.

Llessui

Des de la Torreta m'era inevitable pensar cada vegada que hi pujava, per què l'Alfons havia fet l'estació de Llessui quan davant per davant tenia els Clots de Roní amb una innivació envejable i protegits del vent. Més perquè ell era de Llavorsí on encara hi viu part de la família i encara és més a prop que Llessui, que està per sobre de Sort.

Les Pedres són un mirador privilegiat del tram de la Noguera pallaresa entre Rialp i Llavorsí, que donava pas cap a França i Andorra, d'aquí el seu màxim interès estratègic a la guerra civil

La meva pregunta va ser resolta molts anys després, quan només fa dos anys vaig anar lligant caps sobre el tema de la guerra civil. L'Alfons, com en Miquel Ojeda, va transitar sovint fins a les Pedres d'Aulò (1.780 m), on hi havia el gruix del front militar i el gruix dels morts. Les Pedres són un mirador privilegiat del tram de la Noguera pallaresa entre Rialp i Llavorsí, que donava pas cap a França i Andorra,

Portades dels volums 1 i 6 del treball de la Generalitat del 1983 (C. Udina *et al.*)

d'aquí el seu màxim interès estratègic a la guerra civil. Les Pedres també estan sota mateix de la Torreta i igualment davant de la muntanya de Llessui.

El ferrocarril hauria evitat desgràcies com la d'Espui, les especulacions immobiliàries en general

L'Alfons la deuria veure blanca i lluenta amb un desnivell de 1.000 metres (els Altars 2.450 - Llessui 1.450) per baixar-ho d'una tacada i, sobretot, sense un sol arbre que tallar! Passada la guerra, m'imagino que va fer l'estació d'esquí per fer el descens que tantes vegades havia somiat i mai havia pogut fer perquè aquesta banda estava a l'abast dels trets dels "nacionals". "Los árboles no dejan ver el bosque (ni esquiar)", els pins de l'obac dels boscos de Sant Joan, no li deixaven veure el que tenia a sobre mateix. El problema va ser que ell veia aquell immens prat tot blanc, perquè era obac, però el gruix de neu era mínim: la convexitat del terreny, tot el contrari d'un clot, feia que el vent, el torb, s'emportés tota la neu. Així vaig entendre molts anys després perquè l'Alfons havia fet Llessui. L'estació va haver de tancar definitivament el 1987, per tenir "Portainé" a tocar, recentment oberta. A Llessui, l'única àrea d'esquí alpí que en aquells anys hauria estat viable i amb futur, i molt, és a sobre de les bordes de Llessui, als plans dels Mollons a la cota 2.000 m del barranc de Berasti. És arrecerada, molt gran, amb cims com el Montorroio (2.861 m, a tocar del Montsent de Pallars), i connectada amb la part alta de "SuperEspot" per la Pala de Sudorn i amb l'Estany Gento (a la

La Torreta de Rubió (2.440 m). A l'esquerra, les Comes de Rubió. A la dreta, els Clots de Roní. Al mig l'ampla carena per on es puja des de l'Eixida de Montenartró en la "Ruta dels bons". Per l'extracció de fusta feta sobre d'ella, a sota es veu la pista del Gallfer. Foto: C. Udina, 28 desembre 1983

Vall Fosca) per la Collada de la Coma d'Espòs. Un triple domini esquiable d'interès molt més que notable.

Fa anys, en quatre números de la revista *Muntanya* (números 851 febrer del 2004 al 854 agost del mateix any), vaig plantejar un estratègic ferrocarril de muntanya de 101 quilòmetres amb la tercera part (33.4 km) de túnels. Anava des de la Pobla de Segur, on ja arriba el ferrocarril, fins al Pont de Suert, per la vall Fosca (Estany Gento, Filià), Manyanet, l'actual estació alpina de Boí-Taüll, el Parc nacional d'Aigües Tortes i el fons de la vall de

Fotografia de Sant Joan de l'Erm vell

Bohí amb tot el romànic, permetent una planificació viable i respectuosa de tots aquests extraordinaris recursos per a les tres comarques: Pallars Jussà, Pallars sobirà i Alta Ribagorça. El ferrocarril hauria evitat desgràcies com la d'Espui, les especulacions immobiliàries en general i l'impacte s'hauria concentrat en els més de 40 pobles que recorria i servia, i que avui estan mig despoblats, i més especialment en els nuclis principals de Tremp, la Pobla, Vilaller i el Pont. És el model "suís" (i austríac) que fins i tot van adoptar els Alps francesos ja fa molts anys. El que he explicat breument de Llessui es detallava en el número 852 d'abril. Com anècdota i tot a l'inrevés del que hauria calgut, la seva difusió a la premsa va ser censurada per les pressions d'un conseller del llavors govern tripartit.

L'autor marcant pistes amb la moto de neu. 1971. Foto: J. Pons

L'Enric Guilló, de Canturri, amb cursetistes els anys 70' al coll de Leix, a tocar de l'Hospital militar. Foto: J. Pons

"Port-Ainé"

Hi ha més anècdotes que em resulta inevitable afegir. L'any 1983 per un encàrrec de la Generalitat sobre les potencialitats de la zona de Sant Joan de l'Erm i de l'esquí nòrdic en general, no vaig poder evitar analitzar també aquestes potencialitats alpines, que pocs anys més tard van donar pas a l'iniciativa de "Portainé", oberta el 1986. El treball incloïa un detallat mapa de la duració de la neu, tan per la zona nòrdica de llevant, com a ponent, l'alpina dels Clots, sobre Rialp. En el número 370 d'aquesta revista, vaig

exposar els estudis d'innivació que vaig fer de jove als Pirineus, els únics que s'han fet al respecte i que avui, a més, permeten seguir els efectes del canvi climàtic en la innivació. A la pàgina 16 figura aquest mapa com a exemple, fins i tot amb les congestes que llavors es feien. L'anècdota és que per a justificar la inversió, més pels problemes de neu de Llessui, els promotors de "Portainé" argumentaven i publicaven tota la informació tècnica del meu treball del 1983, això sí, com a seva, sense dir l'origen ni l'autoria.... Entre molts altres criteris, el treball també plantejava una xarxa de remuntadors desdoblats entre els Clots de Roní, l'estació ac-

tual de "Port Ainé", i les Comes de Rubió a llevant, també protegides del vent i amb bona innivació. Era important no només per gairebé doblar l'àrea esquiable sinó, sobretot, perquè la base de les Comes de Rubió és a la cota 1.880 m (560 metres de desnivell des de la Torreta), prop de la casa forestal de Rubió (1.958 m), a tocar del Port del Cantó, a 4 km de la carretera Seu - Sort. És a dir, directament accessible des de la carretera d'Andorra, fent tres quarts d'hora més ràpid l'accés a l'estació de "Port-

Amb el disseny actual, els esquiadors de "Port-Ainé", gairebé només són de Lleida, un domini de possibles usuaris molt restringit i amb la competència de Boí-Taüll i "Baqueira-Beret"

Els Clots de Roní abans de la construcció de "Portainé". En primer terme, la problemàtica carretera encara en construcció, arribant al barranc de Portainé a la cota 1.445 m. A la dreta, el punxegut Serrat de les Pedres d'Aulò, amb l'accés actual des del revolt cota 1.810 de la carretera. Foto: C. Udina, 5 maig 1983

Ainé" des de Barcelona. I gairebé el mateix des de Tarragona. I molt més ràpidament que les estacions d'esquí d'Andorra (Vall Nord).

Hauria estat un important paràmetre pel posicionament, en competència amb les altres estacions. Amb el disseny actual, els esquiadors de "Port-Ainé", gairebé només són de Lleida, un domini de possibles usuaris molt restringit i amb la competència de Boí-Taüll i "Baqueira-Beret" molt més grans i ben equipades. La inexistència de planificació territorial de la Generalitat i les visions estretes i localistes, van portar a l'absurd disseny final al qual cal afegir el

de la problemàtica carretera d'accés. L'històric "Premi Gordo" de Nadal del 2004 a Sort, precedit per una part del "Premi Gordo" del 2003, va omplir de milions la vall. Milions què, en bona part, van anar cegament a "Portainé". Però en lloc de redreçar el que clarament havia estat un error, la cobdícia, la corrupció i la manca de planificació van ensorrar definitivament l'estació, avui de titularitat pública. Fins i tot, fa uns mesos, parlant amb un representant polític de l'administració local, es negava a entendre les avantatges de tot tipus que hauria suposat el desdoblament de l'estació per les Comes de Rubió, cap al Cantó. I les Comes, amb el binomi nòrdic-alpí.

La connexió Sant Joan de l'Erm - "Port-Ainé"

L'interlocutor anterior només va estar d'acord en que és ridícula la inexistència d'un enllaç suau per a l'esquí nòrdic entre "Port-Ainé" i Sant Joan de l'Erm. Només cal obrir uns trams de pistes forestals d'un total de 5 km, polivalents per a la silvicultura i la protecció d'incendis, que diversificaria notablement l'oferta turística de la primera, un altra paràmetre important del "posicionament". La distància són 9 km, però ben dissenyat és possible aprofitar 4 km de pistes ja existents. La connexió per la pista de l'Eixida de Montenartró comentada en la "Ruta dels bons", té el problema de remuntar sobtadament 150 metres, des de la cota 1.950 m del aparcament i l'hotel, fins a la 2.100 m, i en un recorregut exigent en les dues direccions. Al contrari, l'enllaç comentat baixa suaument i contínuament

El treball del 1983 plantejava una suggestiva i econòmica xarxa de 8 estacions d'esquí nòrdic connectades, accessible per carretera des de valls i pobles del Pallars i l'Alt Urgell

a Sant Joan (1.950 -1.725 =225 metres de desnivell en 9 km), apte per a tothom en les dues direccions. I el seu cost, totalment menyspreable a preu real.

Fa molts decennis que a l'estranger no s'entén una estació d'esquí alpí sense pistes d'esquí nòrdic, o una d'esquí nòrdic sense, ni que sigui, algun petit telesquí per òbvia diversificació de l'oferta. Però l'enllaç segueix per fer. Pitjor, segueix per plantejar-se seriosament prop de 50 anys després

L'Erm nova de Sant Joan, a la Basseta. Foto: B. Gasull

Runes del que queda de l'Erm i el Santuari original, visible a la foto històrica precedent. Foto: B. Gasull

Els dos repetidors a la cota 2440 m, que han substituït l'antiga "Torreta de Rubió". Foto: B. Gasull

Els boscos de Sant Joan de l'Erm". Foto: B. Gasull

de la descoberta de Sant Joan de l'Erm; 34 anys després del treball del 1983 i 31 anys després de la posta en marxa de "Portainé". El treball del 1983 plantejava una suggestiva i econòmica xarxa de 8 estacions d'esquí nòrdic connectades, accessible per carretera des de diverses valls i pobles del Pallars i l'Alt Urgell: la casa forestal de Pallerols, la Basseta, el Port del Cantó, el refugi de les Comes de Rubió, "Port-Ainé", Romadriu - Sant Joan vell, el refugi del Ras de Conques (Ars), les bordes de Civís,... un veritable paradís de l'esquí nòrdic i a l'estiu del ciclisme de muntanya i l'excursionisme familiar. El què comentava al número 372 sobre el "Regional planning" de la Generalitat republicana, que encara no s'ha sabut recuperar perquè avui ni tan sols s'entén.

El camí militar, coll de Leix - Sant Joan de l'Erm - Pedres d'Aulò

La connexió anterior no és l'itinerari de la Guerra civil, que tampoc passava exactament per la Basseta. De l'Hospital mili-

tar de campanya al coll de Leix (1.700 m) fins a les Pedres d'Aulò (1.740 m) hi ha uns 15 km gairebé plans. Els primers 12 km eren exactament per les pistes actualment existents: coll de Leix, Pujal Cervat (1.780 m), Sant Joan vell (1.705 m),

Bosc de la Pega, Planell del Roi (1.600 m). Aquí, just a l'arribar a la carretera d'accés a "Port-Ainé", es perd el camí històric de la guerra civil, que caldria recuperar. L'avantatge és que la carretera va pel mateix lloc els restants 3 km, pujant fins al

Els suaus lloms dels boscos de Sant Joan de l'Erm, esqueixats per les dues línies elèctriques d'alta tensió. El coll de Leix (1), l'Hospital militar de campanya (2), les trinxeres (3), la casa forestal del Pallerols (4). Foto: C. Udina, 28 desembre 1983

Neu amuntegada a Sant Joan de l'Erm. Foto: B. Gasull

revolt de la cota 1.810 m, just a sobre de les Pedres. Així que, qualsevol que volgués, pot fer aquest trajecte, així com el complet pujant des de Castellbò que tantes vegades deuriem haver fet l'Alfons i en Miquel.

La guerra a la vall de Castellbò

En el primer article sobre tot aquest camí entre l'Alt Urgell i el Pallars, per la vall de Castellbò i Sant Joan de l'Erm, el 372 de gener febrer del 2013, em va ser inevitable parlar de la "padrina", avia, besàvia i tataràvia dels Mitjana que viuen a Sant Andreu, i parlar dels seus miraculosos esmorzars. O més aviat, parlar de la seva bondat. Com ja queda lluny i avui només viuen els nets, ja puc explicar la història del Pepito de Santa Creu. Era, tot al contrari de la "Padrina", un personatge molt malcarat, insolidari i enemistat amb tothom. Poc després de la guerra civil un dia es va cremar un paller d'Eres. M'ho va explicar en Josep Fusté

de cal Fuster (veure els números 379 i 380), el que em va obrir la descoberta dels dos pobles de la Llacuna sobirana i jussana. Anys després, ja mort el Pepito, a la seva germana se li va escapar, sense voler, que havia estat el seu germà. El motiu: òbviament cap conegut. De més jove, durant la Guerra, en Pepito va veure un soldat que intentava collir patates a Santa Creu, enviat des de la Basseta pel seu Capità. El va amenaçar amb una escopeta, fent-lo fora. A l'arribar sense patates i explicar-ho, el Capità va enviar immediatament un piquet per detenir al Pepito i amb la intenció d'afusellar-lo. Com el comandament i les comunicacions estaven a cal Titarrò de Sant Andreu (veure fotos del número 401), la "Padrina" ho va escoltar, i no va parar de pregar perquè no el matessin, amb la força que pot donar ser la seva cuinera, i arguments com que tenia un fill acabat de néixer. Finalment, la "Padrina" va aconseguir salvar-li la vida i que simplement l'engarjolesin indefinidament a la presó, que estava

situada al petit Pla d'en Guillament, a la cota 1.890 m, sobre de la Basseta. Per això, passada la guerra va poder tenir un altra fill, que de gran, durant un hivern a primers dels 70', va ser l'encarregat del refugi de la Basseta. Intentàvem implicar al màxim a la gent de la vall, com òbviament, fer esquiar a tota la canalla. Poc a poc, estirant de la llengua, han sortit molts més testimonis i anècdotes. Com el fill d'en Joan Roiger de cal François de Sant Andreu, que tenia localitzades algunes trinxeres del coll de Leix. I fins i tot un llenyataire de la Seu, que ho sabia del seu oncle ja mort, tallador com ell. Si a la vall de Castellbò durant més de mil anys res va canviar, la guerra va obrir un parèntesi que només s'ha començat a tancar 80 anys després. Però sempre, emergint la por de parlar en veu alta d'aquella generació. I fins i tot, de les següents. La por de ser denunciats, represaliats i engarjolats. Si més no, els testimonis d'aquests dos articles poden haver contribuït a recuperar una mica d'aquesta amagada memòria històrica.

ARTICLES DE LES REVISTES "MUNTANYA" I "EXCURSIONISME"

A part dels articles sobre el territori que ja figuren a la pestanya "Planificació territorial" de la Web <https://www.sistemaconceptual.org/planificacio-territorial/>, meus i/o d'altres experts que s'esmenten, s'adjunta aquí una relació dels que he anat publicant a revistes com "Muntanya" o "Excursionisme", des de fa 50 anys, amb l'enllaç d'accés i **un breu resum per a saber els que puguin ser d'interès del lector.**

"La Neu al Pirineu. Sant Joan de l'Erm i l'esquí nòrdic"

"Programa de curses. Hivern 69-70". Club d'Esquí de Catalunya del CEC. 1969 novembre
Resum dels estudis d'innivació i dades recopilades. Presentació de l'estació d'esquí nòrdic de Sant Joan de l'Erm.

<https://www.cat21.cat/ProgramadeCurses69-70.pdf>

"Els campionats d'Espanya d'esquí nòrdic a Sant Joan de l'Erm"

"Muntanya" 654 1971 abril

Informe de l'esdeveniment.

<https://www.cat21.cat/Muntanya654Abril1971.pdf>

"Un altra concepte d'estació d'esquí"

"Muntanya" 658 1971 desembre

Proposta d'un nou model d'estacions d'esquí, en la modalitat tradicional-original de l'esquí nòrdic, el que va donar pas a les estacions existents actualment.

<http://www.cat21.cat/Muntanya658Desembre1971.pdf>

"Sant Joan de l'Erm en el Centenari del Centre Excursionista de Catalunya: set anys de perspectiva"

"Muntanya" 679 1975 juny, 18 pàgines 384 a 401

Historia de l'inici (1968-04-16) i dels primers anys de l'estació d'esquí nòrdic de Sant Joan de l'Erm i el ressorgiment de l'esquí nòrdic. Amb una "Editorial" molt crua, motivada per les accions de desprestigi del CEC que van induir responsables franquistes de la comarca amb la col·laboració d'altres institucions.

<https://www.cat21.cat/Muntanya679Juny1975.pdf>

"Informe sobre les possibilitats climatològiques i infraestructurals de la Cerdanya com escenari d'uns JJOO d'hivern"

"Muntanya" 694 1977 desembre

Proposta d'uns JJOO per l'any 1978, que l'any 1976 va permetre a J. A. SAMARANCH accedir a la Vice-Presidència del COI. Proposta que, per estructurar els JJOO d'estiu de 1992 anys més tard, s'anomenaria "Model Barcelona", aplicat igualment als JJOO de London 2012.

<https://www.cat21.cat/Muntanya694Desembre1977JJOO.pdf>

El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí

Proposta d'un ferrocarril de muntanya des de la Poble de Segur al Pont de Suert, prolongació de la xarxa de ferrocarrils existents (i pel mateix connectable al previsible futur AVE) que recorreria la Vall Fosca, el Parc nacional d'Aigües Tortes i la Vall de Boí, així com més de 60 pobles pirinencs per a evitar la seva desertització. Faria accessibles els nombrosos recursos naturals, turístics, de muntanya i esquí, evitant les especulacions urbanístiques (com la de la d'Espui, etc.).

"El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí, 1. Preservació de l'alta muntanya amb la planificació territorial i infraestructures"

"Muntanya" 851 2004 febrer

Concepte de Planificació territorial. Visió general del trajecte. Vall Fosca fins l'Estany Gento.

<https://www.cat21.cat/Muntanya851FFCCVallFosca.pdf>

"El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí, 2. Preservació de l'alta muntanya amb planificació i infraestructures públiques"

"Muntanya" 852 2004 abril

Llessui. Super Esport. Filia i Rus (Vall Fosca)

<https://www.cat21.cat/Muntanya852FFCCVallFosca.pdf>

"El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí, 3 Un rosari de recursos turístics ignorats o mal entesos a la vall de Boí"

"Muntanya" 853 2004 juny

Boí-Taüll-Resort. Moró. Pessó. Parc nacional d'Aigües Tortes

<https://www.cat21.cat/Muntanya853FFCCVallFosca.pdf>

"El ferrocarril de la Vall Fosca i de Boí (i 4)"

"Muntanya" 854 2004 agost

Relacions i impactes del ferrocarril. Complement de la "Cornisa èuskara".

<https://www.cat21.cat/Muntanya854FFCCVallFosca8MB.pdf> (Mitjana resolució)

<https://www.cat21.cat/Muntanya854FFCCVallFosca16MB.pdf> (Alta resolució)

"Cabrera, una alternativa al túnel de Bracons"

"Muntanya" 852 2004 abril

Proposta sota Cabrera i el riu Brugent, alternativa a la del Túnel de Bracons entre Girona i Vic, que evitava els nombrosos problemes plantejats, era més econòmica i també evitava el costos ("Peatge a l'ombra") i impactant desdoblament de l'Eix transversal de carretera.

<https://www.cat21.cat/Muntanya852Bracons.pdf>

Veure també **"La "Y" basca versus la "O" catalana"**:

<https://www.cat21.cat/Y-Basca.pdf>

"30 anys de la modernització de Núria i de l'esquí alpí català"

"Excursionisme" 369 2012 juliol agost

El projecte de modernització de Núria i recuperació del Cremallera, els anys 1980/ 81.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme369Nuria.pdf>

Veure també l'origen real de la "Deixa de l'avi Florenci (PUJOL)", confessada el juliol del 2014, que en aquell moment de l'article (2012) encara no era creïble d'explicar: **"La planificació de les nostres muntanyes"** ("Excursionisme" 403 2018 març abril)

<https://www.cat21.cat/Excursionisme403PlanificacioNuriaBoi7MB.pdf>

"La innivació a Catalunya i els seus efectes a les glaceres"

"Excursionisme" 370 2012 setembre octubre

Únics estudis d'innivació fets als Pirineus des de mitjans dels 60', recopilant dades sistemàtiques des dels 50'. Em van permetre introduir la neu artificial a Catalunya (Núria i la Molina) i indirectament a la resta de l'Estat i Andorra. Avui permeten constatar els efectes del canvi climàtic en la innivació i preveure la fi de les glaceres als Pirineus abans de la meitat del segle XIX.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme370Innivacio.pdf>

"La ruta dels 7 masos"

"Excursionisme" 382 2014 setembre octubre

Ruta per a córrer (1 hora) o caminar (dues a tres hores) pel Bages, als entorns d'Artés, amb molt bones perspectives sobre Montserrat, Montcau, Pirineus, ...

<https://www.cat21.cat/Excursionisme382Artes7Masos.pdf>

Un camí reiteradament històric (neolític, ..., medieval, ..., Guerra civil)

Un camí històric a la Vall de Castellbó i Sant Joan de l'Erm de reiterada importància des del neolític fins a la Guerra civil.

"El camí preromà de l'Alt Urgell al Pallars, per Sant Joan de l'Erm"

"Excursionisme" 372 2013 gener febrer

Descoberta de l'origen pre-romà d'un històric camí a la Vall de Castellbó (abandonat des del 1950, que tallant pins vaig recuperar des de l'any 2000) i la seva relació amb l'estació d'esquí nòrdic de Sant Joan de l'Erm. Durant segles va ser de trànsit habitual entre l'Alt Urgell i el Pallars sobirà i l'Aràn.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme372StJoanErmCamiPreRoma2MB.pdf> (Mitjana resolució)

<https://www.cat21.cat/Excursionisme372StJoanErmCamiPreRoma15MB.pdf> (Alta resolució)

"Com trobar un poble preromà amagat a la vall de Castellbò (I)"

"Excursionisme" 379 2014 març abril

En la prolongació del camí pre-romà anterior, descoberta de dos pobles abandonats des de l'any 1350. Importants testimonis recollits sobre la vida a la vall els darrers 1000 anys, fins la construcció l'any 1950 de les carreteres actuals i l'adveniment dels primers tractors. Importància pel Catarisme.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme379CastellboPobles6MB.pdf> (Mitjana resolució)

<https://www.cat21.cat/Excursionisme379CastellboPobles24MB.pdf> (Alta resolució)

"Com trobar un poble preromà amagat a la vall de Castellbò (II)"

"Excursionisme" 380 2014 maig juny

Origen estrictament neolític (Edat de pedra) del camí pre-romà anterior i d'altres camins de la Vall de Castellbò. La gestió forestal i els incendis a la Vall.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme380CastellboNeolitic5MB.pdf> (Mitjana resolució)

<https://www.cat21.cat/Excursionisme380CastellboNeolitic27MB.pdf> (Alta resolució)

"Un camí, del neolític i l'edat mitjana, fins a la guerra civil"

"Excursionisme" 401 2017 novembre desembre

El camí inicialment pre-romà va donar pas a descobrir també la seva importància medieval, càtara, neolítica i finalment !durant la Guerra civil!, amb testimonis tan inesperats com entranyables, dos dels quals van morir setmanes després sense arribar a veure'l publicat (Quim BOFILL i Jordi REYNÉS). 80 anys després, la gent de la vall comença a perdre la por de parlar...

<https://www.cat21.cat/Excursionisme401StJoanErmHospitalMilitar4MB.pdf> (Mitjana resolució)

<https://www.cat21.cat/Excursionisme401StJoanErmHospitalMilitar14MB.pdf> (Alta resolució)

"Un camí, del neolític i l'edat mitjana, fins a la guerra civil (2a part)"

"Excursionisme" 402 2018 gener febrer

Segona part de l'anterior sobre l'Hospital militar de campanya de l'Exèrcit de la Generalitat Republicana. Implicació en l'estació d'esquí alpí de Llessui. Primers estudis sobre l'actual estació d'esquí alpí de "Port Ainé". Anècdotes.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme402StJoanErmGCivilLlesuiPortAine4MB.pdf> (Mitjana resolució)

<https://www.cat21.cat/Excursionisme402StJoanErmGCivilLlesuiPortAine23MB.pdf> (Alta resolució)

"La planificació de les nostres muntanyes"

"Excursionisme" 403 2018 març abril

Concepte de Planificació territorial. Errors en Núria i Boí-Taüll-Resort.

<https://www.cat21.cat/Excursionisme403PlanificacioNuriaBoi7MB.pdf>

També s'explica l'origen real de la "Deixa de l'avi Florenci (PUJOL)", confessada el juliol del 2014 per l'ex-President, un comportament que encara no era creïble d'explicar en aquell moment de l'article precedent sobre Núria ("Excursionisme" número 369, 2012 juliol agost):

<https://www.cat21.cat/Excursionisme369Nuria.pdf>

"Un més que necessari camí de ronda a l'illa d'Eivissa"

"Excursionisme" 405 2018 juliol agost

<https://www.cat21.cat/Excursionisme405Eivissa.pdf>

Editorial: "I tanquem la revista amb les nostres habituals seccions i una visita a Ses Illes de la mà d'en Carles Udina. Sí, deixem de moment els pirineus més blancs a un costat per, aquesta vegada, recuperar el camí de ronda d'Eivissa. Es tracta d'una proposta d'antropologia i sociologia excursionista per a una illa que tenim més aviat associada a activitats més festives. Com sempre, en Carles Udina ens dona els antecedents històrics i polítics que han convertit Eivissa en l'illa que coneixem avui en dia i proposa, tornar al passat per recuperar l'harmonia entre natura i persones."

Planificar el territori no és un "invent" recent ni exclusiu de l'alta muntanya. Eivissa és el resultat d'una estricta planificació territorial el segle XVIII, inspirada en la Il·lustració francesa. Un necessari camí de ronda a l'illa s'emmarcaria en aquelles actuacions.

"Els problemes no resolts de l'esquí a Catalunya"

"Excursionisme" 406 2018 setembre octubre

<https://www.cat21.cat/Excursionisme406ColldePal.pdf>

Editorial: "... reflexionar amb en Carles Udina sobre la planificació territorial de les nostres pistes d'esquí. Per què a Catalunya són com són? per què hi ha neu a les valls i alguns vessants són pelats? Tot plegat ho trobareu respost en un suculent article que en Carles Udina ens ofereix en aquest número de tardor."

El projecte del coll de Pal per a unir de forma natural la Molina i la Masella, frustrat pels interessos econòmics d'un túnel.

"Jocs olímpics d'hivern a Catalunya?"

"Excursionisme" 407 2018 novembre desembre

<https://www.cat21.cat/Excursionisme407JocsOlimpics.pdf>

Reflexions dels frustrats, fins avui, JJOO d'hivern per individualisme y manca de planificació. Criteris pel futur. Els estudis d'Impacte global. Evolució de la cartografia. Terminologia.

"Un més que necessari camí de ronda a l'illa d'Eivissa (2)"

"Excursionisme" 409 2019 mars abril

<https://www.cat21.cat/Excursionisme409Eivissa.pdf>

Editorial: "Nous camins com el camí de ronda per l'illa d'Eivissa que ens proposa en Carles Udina i Cobo. Una proposta per dotar l'illa d'un recurs turístic sostenible i respectuós amb el medi ambient que, per l'autor, contribuiria a preservar els valors naturals de l'illa, a reconduir els excessos turístics i immobiliaris i a posar en valor el paisatge excepcional de la més gran de les illes Pitiüses." Segona i darrera part del camí de ronda a tot el llevant de l'illa, incomprendiblement no completat només per una tanca d'un privat i un tram de 400 metres de bardisses, a part de la manca d'arranjament i senyalització global.

"Els camins dels rius de la conca del Llobregat"

"Excursionisme" 410 2019 maig juny

<https://www.cat21.cat/Excursionisme410Llobregat.pdf>

Treballs realitzats el 2015 i 2016 per encàrrec de la Diputació de Barcelona, per a dotar els rius Llobregat, Cardener i Anoia de camins per poder transitar per les seves ribes i que ajudin a recuperar-los de la seva degradació actual, integrant-los de nou en les poblacions que recorren. El 26 de juliol del 2016 van ser presentats per la Diputació de Barcelona i la Generalitat als mitjans de comunicació com "Vies blaves", amb una dotació inicial de 25 milions d'€uros per una primera fase de 286 km.

"Noves infraestructures fluvials pels camins de riu de la conca del Llobregat"

"Excursionisme" 411 2019 juliol agost

<https://www.cat21.cat/Excursionisme411ConcaLlobregat.pdf>

Editorial: "També tenim un nou article d'investigació d'en Carles Udina i Cobo, un planificador territorial -i un arqueòleg podríem dir per com grata el territori- per poder explicar els encerts i errors de l'articulació del nostre urbanisme de país. N'Udina trepitja Catalunya de fa anys i es coneix igualment bé els racons de casa nostra damunt del plànol. En aquesta ocasió seguim fixant-nos en els nostres rius, en concret ens aturem a estudiar la conca del riu Llobregat. L'autor presenta una proposta d'intervenció que contribuiria a la dignificació dels tradicionals camins per pujar a peu a Montserrat."

L'històric pas del Cairat recuperat pel tradicional anar a peu a Montserrat, així com el ferrocarril de Castellbell a Monistrol i l'històric pont, dins els treballs realitzats el 2015 i 2016 per encàrrec de la Diputació de Barcelona. Re-enginyeria d'infraestructures fluvials.

"Els meandres (del Cardener) a Cardona"

"Excursionisme" 412 2019 setembre octubre

<https://www.cat21.cat/Excursionisme412MeandresCardona.pdf>

Meandres? Sí, i !son cinc!, especialment el de Malagarriga, una joia gairebé verge. Tenim la idea dels meandres en zones pantanoses i planes, però ho son igualment els que l'erosió ha modelat capritxosament entre serrats, que des dels punts més alts dels mateixos ens permeten unes panoràmiques més que privilegiades. Anàlisi dels errors de planificació territorial a Cardona.